

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته فرهنگ و زبانهای باستانی

اهمیت و تقدس گاو در ادیان و اساطیر ایران و هند باستان

توسط

سارا نساج کریمی

استاد راهنما:

دکتر گلنار قلعه خانی

۱۳۸۷ / ۷ / ۱۵

اسفندماه ۱۳۸۶

۱۰۵۵۶۱

به نام خدا

اهمیت و تقدس گاو در ادیان و اساطیر ایران و هند باستان

به وسیله

سارا نساج کریمی

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیت های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته ی

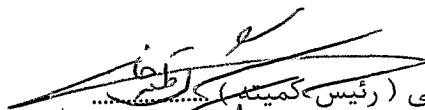
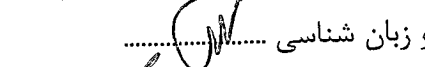
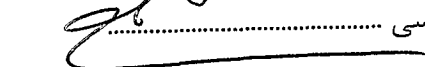
فرهنگ و زبان های باستانی ایران

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

.....

.....

.....

دکتر گلنار قلعه خانی ، استادیار بخش زبان های خارجی و زبان شناسی (رئیس کمیته)
دکتر محمود رضا دستغیب بهشتی ، استادیار بخش زبان های خارجی و زبان شناسی
دکتر علیرضا انوشیروانی، استادیار بخش زبان های خارجی و زبان شناسی

اسفند ماه ۱۳۸۶

تقدیم به خوبان زندگی؛

پدرم که هستی‌ام از برکتِ دستانِ مهربانش لبریز است

و

بی‌ماندترین اسطوره‌ی عشق و فداکاری، مادرم

سپاسگزاری

سپاس و ثنا یگانه خالق را که ذرات وجودم از جوشش مهرش جان می‌گیرد، او که یگانه‌ترین در عظمت، تنهاترین در اوج و پاک‌ترین در وجود است.

بر خود لازم می‌دانم از سروران ارجمند؛ سرکار خانم گلنار قلعه‌خانی - استاد راهنما - و جناب آقایان دکتر محمودرضا دستغیب‌بهشتی و دکتر علیرضا انوشیروانی - اساتید مشاور - که در به انجام رساندن این پژوهش مرا یاری نمودند، کمال قدردانی را بنمایم.

همچنین از معاونت محترم کتابخانه‌ی دانشکده‌ی ادبیات (دانشگاه فردوسی) - سرکار خانم زهره طوسی - به جهت مساعدت ایشان در تأمین منابع مورد نیاز و دوست گرامی - سرکار خانم سارا توحیدی - به خاطر همکاری در ویرایش متن پایان‌نامه، صمیمانه سپاسگزارم.

سپاسی بی‌شائبه دارم از خانواده‌ی مهربانم که همواره مشوق اصلی من در تمام دوران تحصیل بوده‌اند. موفقیت خویش را قطعاً مرهون زحمات بی‌دریغ و حمایت‌های عاشقانه‌ی ایشان بوده و هستم.

عشق من تقدیم همه‌ی این عزیزان باد.

چکیده

اهمیت و تقدس گاو در ادیان و اساطیر ایران و هند باستان

توسط

سارا نَسّاج کریمی

پژوهش حاضر از یک سو به بررسی علل تکریم و تقدس گاو در ایران و هند باستان (در میان بومیان و نیز مهاجران آریایی) و جایگاه آن در ادیان و اساطیر این دو تمدن کهن می‌پردازد و از سوی دیگر شخصیتها، افسانه‌ها و اسطوره‌های شکل گرفته بر پایه‌ی این موضوع را معرفی می‌نماید.

این پژوهش که به شیوه‌ی کتابخانه‌ای صورت گرفته، شامل ۶ فصل است. فصل اول که تحت عنوان کلیات ارائه گردیده، شامل بیان مسأله، هدف و ضرورت تحقیق، پیشینه‌ی تحقیق و تعریف واژگان کلیدی می‌باشد. در فصل دوم به بررسی مهاجرت هند و اروپائیان و تأثیر شیوه‌ی اقتصادی و تعصبات شبانی ایشان بر نظام اجتماعی و دیانت آنها و انگیزه‌های اولیه‌ی تکریم گاو پرداخته شده است. فصول سوم و چهارم به ترتیب به بررسی جغرافیا، نظام اجتماعی، دین، عقاید بومیان، افسانه‌ها و اسطوره‌های مرتبط با گاو در ایران و هند باستان اختصاص یافته است. در فصل پنجم اسطوره‌ی قربانی، انواع قربانی، اهمیت قربانی گاو، جایگاه آن در آفرینش جهانی و نهایتاً علل تحریم ذبح گاو - که به تقدس آن دامن زده - مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت، در فصل ششم به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و پیشنهادات پرداخته شده است. از آنجائیکه پژوهشهای انجام پذیرفته حول محور این موضوع - که از اهمیت شایانی در ادیان و اساطیر این دو تمدن کهن و خویشاوند برخوردار است - محدود و پراکنده می‌باشند، پژوهنده سعی در ارائه رساله‌ای کامل و منسجم در این خصوص داشته است که امید است برای استفاده‌ی علاقه‌مندان مفید واقع گردد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: مقدمه.....
۱-۱-۱	۱- کلیات.....
۲-۱	۲- تعریف اسطوره.....
۱-۲-۱	۱- دلیل وجودی اسطوره.....
۲-۲-۱	۲- اصل و ماهیت و زمان اسطوره‌ها.....
۳-۱	۳- تعریف دین.....
۴-۱	۴- ارتباط دین و اسطوره و بیان نمادین ساختهای اجتماعی.....
۵-۱	۵- تعریف واژه‌ی گاو.....
۶-۱	۶- روش تحقیق.....
۷-۱	۷- پیشینه‌ی تحقیق.....
۸	یادداشتهای فصل اول.....
۹	فصل دوم: بررسی کلیاتی درباره‌ی نحوه‌ی زندگی، روش اقتصادی و دیانت آریایی.....
۱-۲	۱- هندواروپائیان.....
۲-۲	۲- هند و ایرانیان.....
۳-۲	۳- ایران و هند.....
۴-۲	۴- اقتصاد بر پایه‌ی گاوداری و تأثیر آن بر شیوه‌ی زندگی آریاییها.....
۱-۴-۲	۱- ریشه‌ها و منشاء معیشت شبانی و اهلی کردن دامها.....
۲-۴-۲	۲- علت اهلی کردن گاو.....

۱۴	۵-۲- دین آریایی
۱۶	۲-۵-۱- مذهب اولیه‌ی آریاییها هند و ایران
۱۷	یادداشتهای فصل دوم
۱۸	فصل سوم: بررسی جایگاه گاو در ادیان و اساطیر ایران باستان
۱۸	۳-۱- وضعیت جغرافیایی فلات ایران
۱۹	۳-۲- اولین مناطق شهرنشینی در فلات ایران
۱۹	۳-۳- ساکنان اولیه‌ی فلات ایران
۲۰	۳-۴- اهمیت گاو در عقاید و دیانت اقوام بومی فلات ایران
۲۱	۳-۵- ورود آریاییها به فلات ایران
۲۱	۳-۶- دین آریاییهای ساکن در فلات ایران
۲۲	۳-۷- جایگاه گاو در آئین مهرپرستی
۲۲	۳-۸- جایگاه گاو در عقاید زردشتی
۲۴	۳-۸-۱- بهمن امشاسپند
۲۵	۳-۸-۲- سپندارمدا امشاسپند
۲۵	۳-۸-۳- امرداد امشاسپند
۲۵	۳-۸-۴- ماه آیزد
۲۶	۳-۸-۵- ایزدمهر
۲۷	۳-۸-۶- بهرام
۲۸	۳-۸-۷- تیشتر
۲۹	۳-۸-۸- درواسپا
۳۰	۳-۸-۹- گوش (گئوش اورون)
۳۲	۳-۹-۹- گاو در اساطیر ایرانی
۳۳	۳-۹-۱- شیر گاو
۳۴	۳-۹-۲- خون گاو
۳۵	۳-۹-۳- شاخ گاو
۳۵	۳-۹-۴- ادرار گاو
۳۵	۳-۹-۵- نطفه‌ی گاو
۳۶	۳-۹-۶- ارتباط گاو با ماه

۳۷ ۳-۹-۷- ارتباط گاو و زمین
۳۸ ۳-۹-۸- گاو و انتقال فرّه
۳۹ ۳-۹-۹- گاو یکتا آفریده
۴۱ ۳-۹-۱۰- گاو هدیوش
۴۲ ۳-۹-۱۰-۱- گوپت شاه
۴۳ ۳-۹-۱۱- گاو کیهانی
۴۴ ۳-۹-۱۲- گاو میانجی (مرزبان)
۴۵ ۳-۹-۱۳- فریدون و گاو برمایه
۴۸ ۳-۹-۱۳-۱- کاوه و درفش کاویانی
۴۹ ۳-۹-۱۴- جایگاه گاو در نجوم
۵۰ ۳-۹-۱۵- گاو در گاهشماری ایرانی
۵۲ ۳-۹-۱۶- گاو، رد چارپایان
۵۲ ۳-۹-۱۷- نقش گاو در بازسازی جهان مزدایی (فرشگرد)
۷۸ یادداشت‌های فصل سوم
۶۰ فصل چهارم: بررسی جایگاه گاو در ادیان و اساطیر هند باستان
۶۰ ۴-۱-۱- جغرافیای هند
۶۱ ۴-۲- بومیان هندی پیش از ورود آریاییها
۶۱ ۴-۳- آریاییهای هند
۶۲ ۴-۴- ادیان و مذاهب قدیم هند
۶۲ ۴-۴-۱- دین قبل از عصر ودا
۶۲ ۴-۴-۱-۱- توتمیسم در هند باستان
۶۳ ۴-۴-۱-۲- آنیمیسم در هند باستان
۶۴ ۴-۴-۱-۳- فالیسم در هند باستان
۶۵ ۴-۴-۲- دین ودا
۶۵ ۴-۴-۳- دین برهمن
۶۶ ۴-۴-۱-۳- برهمن و آتمن (Atman)
۶۶ ۴-۴-۴- دین هندو
۶۷ ۴-۴-۱- اصول اعتقادی دین هندو

۶۸.....	۲-۴-۴-۴- تثلیث خدایان در دین هندو
۶۸.....	۳-۴-۴-۴- مراسم دین هندو
۶۸.....	۵-۴-۴- دین جاین
۶۹.....	۶-۴-۴- دین بودا
۷۰.....	۷-۴-۴- تقدس گاو در هند
۷۱.....	۱-۷-۴-۴- علل تکریم گاو در هند
۷۲.....	۲-۷-۴-۴- جایگاه گاو در مراسم و آئینهای مذهبی هندو
۷۲.....	۳-۷-۴-۴- گاو، بزرگترین تابو در هندوئیسم
۷۳.....	۴-۷-۵-۴- تقدس گاو تا به امروز
۷۳.....	۵-۴-۴- گاو در اساطیر قبل از ودایی
۷۴.....	۶-۴-۴- گاو در اساطیر ودایی
۷۵.....	۱-۶-۴- دیاووس و پریثوی؛ ورزا و ماده گاو نمادین
۷۵.....	۲-۶-۴- ایندرا (Indra)
۷۶.....	۳-۶-۴- ماروتها (Maruts)
۷۶.....	۴-۶-۴- ریبهوها (Ribhu)
۷۶.....	۵-۶-۴- سومه (Soma)
۷۷.....	۶-۶-۴- آدیتی (Aditi)
۷۸.....	۷-۶-۴- سویتری (Savitri)
۷۸.....	۸-۶-۴- اوشه (Usha)
۷۸.....	۹-۶-۴- راتری (Ratri)
۷۹.....	۱۰-۶-۴- اشوینها (Ashwins)
۷۹.....	۱۱-۶-۴- رودره (Rudra)
۸۰.....	۱۲-۶-۴- واج (Vach/vac)
۸۰.....	۱۳-۶-۴- یمه (yama)
۸۰.....	۱۴-۶-۴- ماده گاو فراوانی - سورابهی - (Surabhi)
۸۱.....	۷-۴- گاو در اساطیر هندو
۸۲.....	۱-۷-۴- شیوا (Shiva)
۸۲.....	۲-۷-۴- ناندی (Nandi)
۸۳.....	۳-۷-۴- آدیتی هندو

۸۳ ۴-۷-۴ کریشنا (Krishna)
۸۵ ۴-۷-۵ سورابهی (Surabhi)؛ ماده گاو فراوانی
۸۶ ۴-۷-۶ کامادنو (Kamadhenu)؛ ماده گاو برآورندهی آرزوها
۸۶ ۴-۷-۷ ناندینی (Nandini)
۸۷ ۴-۹-۷-۱ شدت گناه دزدیدن ماده گاوی از برهمن
۸۹ یادداشتهای فصل چهارم
۹۴ فصل پنجم: بررسی آئین قربانی و قربانی گاو در ایران و هند باستان
۹۴ ۵-۱-۱ کلیاتی دربارهی قربانی
۹۴ ۵-۱-۱-۱ قصد از قربانی کردن
۹۵ ۵-۱-۲ انواع قربانی
۹۵ ۵-۲-۱ اسطورهی قربانی اولیه و آغاز آفرینش
۹۵ ۵-۳-۱ قربانی اولیه و آغاز حیات در ایران باستان
۹۶ ۵-۳-۱-۱ قربانی گاو در آئین میترا (Mitraism)
۹۷ ۵-۳-۲ قربانی گاو در آئین و اساطیر زردشتی
۹۷ ۵-۴-۱ آئینهای قربانی در ایران باستان
۹۸ ۵-۴-۱-۱ قربانی خونی در عیلام باستان
۹۹ ۵-۴-۲-۱ قربانی خونی در زمان هخامنشیان
۹۹ ۵-۴-۳-۱ قربانی خون در زمان پارتیان
۹۹ ۵-۴-۴-۱ قربانی خونی در زمان ساسانیان
۱۰۰ ۵-۴-۵ زردشت و مقابله با قربانی خونی
۱۰۱ ۵-۴-۶ بازگشت به آئین قربانی خونی پس از زردشت
۱۰۲ ۵-۴-۷-۱ قربانی خونی در ایران اسلامی
۱۰۳ ۵-۵-۱ قربانی اولیه و آغاز حیات در هند باستان
۱۰۳ ۵-۶-۱ قربانی خونی بین اقوام بومی هند
۱۰۳ ۵-۷-۱ قربانی خونی در ادوار بعدی (پس از ورود آریائیها)
۱۰۴ ۵-۷-۱-۱ قربانی خونی در دین ودا
۱۰۵ ۵-۷-۲-۱ قربانی خونی در دین برهمن
۱۰۶ ۵-۷-۳-۱ قربانی خونی در دین هندو
۱۰۶ ۵-۷-۴-۱ قربانی خونی در آئین جین

۱۰۷.....	۵-۷-۵- قربانی خونی در آئین بودا.....
۱۰۷.....	۵-۷-۶- مقابله با قربانی خونی و حمایت از گاوها در هند.....
۱۰۹.....	یادداشت‌های فصل: پنجم.....
۱۱۲.....	فصل ششم: نتیجه.....
۱۱۶.....	پیشنهادات.....
۱۱۷.....	شکل‌ها و تصاویر.....
۱۶۱.....	کتابنامه.....
۱۶۱.....	منابع فارسی.....
۱۷۰.....	منابع لاتین.....
۱۷۲.....	منابع اینترنتی.....

فهرست شکل‌ها و تصاویر

صفحه	عنوان
۱۱۸	شکل شماره ۱- معبد زیگورات چغازنبیل
۱۱۹	شکل شماره ۲- سرستون گاوی
۱۲۰	شکل شماره ۳- قربانی گاو در آئین میترا
۱۲۱	شکل شماره ۴- حکاکی معبد مه‌ری
۱۲۲	شکل شماره ۵- تولد ایزد مهر
۱۲۳	شکل شماره ۶- زیگورات چغازنبیل
۱۲۴	شکل شماره ۷- تئوشبا
۱۲۵	شکل شماره ۸- ایزد اورارتویی ایستاده بر پشت گاو
۱۲۶	شکل شماره ۹- نقش گاو بالدار بر دیوارهای کاخ شوش
۱۲۷	شکل شماره ۱۰- لاماسوها، گاوهای بالدار نگهبان، تخت جمشید
۱۲۸	شکل شماره ۱۱- ناندی در معبد شیوایی
۱۲۹	شکل شماره ۱۲- گاو بر آورنده ی آرزوها
۱۳۰	شکل شماره ۱۳- کره گیری از اقیانوس شیر
۱۳۱	شکل شماره ۱۴- نقش برجسته ریشی
۱۳۲	شکل شماره ۱۵- صورت فلکی ثور
۱۳۳	شکل شماره ۱۶- ستاره‌ی تیشتر
۱۳۴	شکل شماره ۱۷- مکشوفات باستان‌شناسی از تپه سیلک
۱۳۵	شکل شماره ۱۸- پاشوپتی
۱۳۶	شکل شماره ۱۹- ایندرا
۱۳۷	شکل شماره ۲۰- سویتری
۱۳۸	شکل شماره ۲۱- ایزد بانوی باران (تمدن موهنجودارو)
۱۳۹	شکل شماره ۲۲- ناندینی

عنوان

صفحه

۱۴۰	شکل شماره ۲۳- راتری
۱۴۱	شکل شماره ۲۴- رودرّه
۱۴۲	شکل شماره ۲۵- یمّه
۱۴۳	شکل شماره ۲۶- سورابهی
۱۴۴	شکل شماره ۲۷- شیوا- شاکتی بر مرکب ناندی
۱۴۵	شکل شماره ۲۸- ناندی ناظر رقص تانداوا
۱۴۶	شکل شماره ۲۹- گیاه هوم
۱۴۷	شکل شماره ۳۰- ناندی محافظ لینگای شیوا
۱۴۸	شکل شماره ۳۱- کریشنای فلوت زن
۱۴۹	شکل شماره ۳۲- کریشنای گاوبان
۱۵۰	شکل شماره ۳۳- مهرهای یافت شده در هاراپا و موهنجودارو
۱۵۱	شکل شماره ۳۴- فستیوال روزگاو در هند
۱۵۲	شکل شماره ۳۵- تکریم گاو در هند
۱۵۳	شکل شماره ۳۶- ریتون گاوی
۱۵۴	شکل شماره ۳۷- شیوا در حال اجرای رقص تانداوا
۱۵۵	شکل شماره ۳۸- تمدن موهنجودارو
۱۵۶	شکل شماره ۳۹- حکاکی بر صخره ی حسنلی
۱۵۷	شکل شماره ۴۰- نقش بازسازی شده ی لاماسو ها
۱۵۸	شکل شماره ۴۱- ورزاو سفالین ، چغازنبیل
۱۵۹	شکل شماره ۴۲- نبرد نمادین شیر و گاو ، تخت جمشید
۱۶۰	شکل شماره ۴۳- پادشاه گوتی در برابر ایزد-گاو

فهرست نشانه‌ها و علائم اختصاری

نشانه شرح

فتحه	a
«ا» فارسی امروز ایران در «شاد».	â
«ا» عربی در «شاعر».	ā
ان فرانسوی	a
انگلیسی	ā
ب	b
ص	c
چ	č
چ	c
س	ç
د	d
ذ	δ
کسره‌ی فارسی امروز ایران.	e
یای مجهول، بلندتر از e.	ē
کسره در «سه».	ə
کسره در «دل».	ə
ف	f
گ	g
غ	γ
ه	h
ح	H
۱. کسره‌ی عربی، ۲. «ی» در «پیر».	i

نشانه شرح

یای معرف نامیده می‌شود، «ی» در «پیر».	\bar{i}
ج	\hat{j}
ک	k
ل	l
م	m
ن	n
«نگ» در «چنگ».	η
«نگ» در چنگ»	η'
ضمه‌ی فارسی امروز ایران.	o
واو مجهول، بلندتر از o.	\bar{o}
پ	p
ق	q
ر	r
r، مانند مصوتها تلفظ می‌شود، یعنی در ادای آن مخرج باز است.	r
س	s
w	$\$$
ش	$\$$
ت	t
ت، در پایان واژه‌های اوستایی می‌آید.	\underline{t}
ط	\underline{t}
خ	x
ادای آن چون «خ» شروع می‌شود و مانند "w" پایان می‌پذیرد.	x^v
«ی» در «یک».	y
ز	z
ژ	\check{z}
v	β
ث	θ
ریشه‌ی فعلی	$\sqrt{\quad}$
صفحه	ص.

فصل اول

مقدمه

۱-۱- کلیات

برای سفر به عمق ناخودآگاه مردم یک ملت، و کشف ریشه‌ی بسیاری از باورها، عقاید، افسانه‌های ملی-مردمی، و حتی برخی باورهای دینی، ناگزیر از مطالعه‌ی اسطوره می‌شویم. و نیز بالعکس بررسی اعتقادات دینی یک تمدن می‌تواند دلیل شکل گرفتن بسیاری از آداب و رسوم فرهنگی و پیدایش اسطوره‌ها را به ما بنمایاند.

«دانش اسطوره‌شناسی در شناسایی تاریخ تمدن، روشن ساختن گوشه‌های تاریک ساختهای اجتماعی کهن و پی بردن به طرز تفکر و اعتقادات مردمان دوران باستان، بسیار مفید است. اگر تحلیل دقیق و فراگیری از اساطیر به عمل نیاید، بار سنگین مطالعه درباره‌ی تاریخ کهن بردوش باستان‌شناسی می‌افتد. دانش اساطیر می‌تواند بسیاری از نهادهای ابتدایی ادوار کهن تمدن بشری و ارتباطات اقوام را با یکدیگر مشخصی سازد.»

همچنین، بررسی ادیان کهن، می‌تواند رهنمونی دقیق باشد برای یافتن ریشه‌های باورهایی که برخی از آنها تا به امروز در میان افراد یک قوم به حیات خود ادامه می‌دهند و نیز ریشه‌های شکل‌گیری یک افسانه، یک شخصیت اسطوره‌ای و یا حماسه‌ی آن قوم.

۱-۲- تعریف اسطوره

«اسطوره» واژه‌ای است عربی، برگرفته از واژه‌ی یونانی «هیستوریا» (historia)، که این واژه‌ی یونانی سپس‌تر به «میتوس» (mytos) تبدیل گردیده و کلمه‌ی اسطوره در سایر زبانهای اروپایی از همین ریشه گرفته شده است.

«به تعریف ژاله‌ی آموزگار: اسطوره را باید داستان و سرگذشتی مینویی دانست که معمولاً اصل آن معلوم نیست و شرح عمل، عقیده، نماد، یا پدیده‌ای طبیعی است که به صورت فراسویی که دست کم بخشی از آن از صفتها و روایتها گرفته شده و با آئین‌ها و عقاید دینی پیوندی ناگسستنی دارد. در اسطوره وقایع از دوران اولیه نقل می‌شود. به عبارت دیگر، سخن از این است که چگونه هر چیزی پدید می‌آید و به هستی خود ادامه می‌دهد. شخصیت‌های اسطوره را موجودات مافوق طبیعی تشکیل می‌دهند و همراه هاله‌ای از تقدس، قهرمانهای مثبت آن را فرا گرفته است. حوادثی که در اسطوره نقل می‌شود از این جهت که دیدگاه‌های آدمی را نسبت به خویشتن و جهان و آفریدگار بیان می‌کند، دارای اهمیت است.»^۱

«مهرداد بهار تعریف خویش را از اسطوره چنین بیان می‌دارد؛ اسطوره اصطلاحی کلی است و در برگیرنده‌ی باورهای مقدس انسان در مرحله‌ای خاص از تطورات اجتماعی که در عصر جوامع به اصطلاح ابتدایی شکل می‌گیرد، و باورداشت همگان می‌گردد.»^۲

میرچا الیاده (Eliade) نیز اسطوره را این‌گونه تعریف کرده است؛ «اسطوره نقل‌کننده‌ی سرگذشتی معنوی است و روایت‌کننده‌ی واقعه‌ای است که در زمان اولین، یعنی در ازل اتفاق افتاده، اسطوره معمولاً دارای روایت خلقت است، یعنی می‌گوید چگونه چیزی پدید آمده، موجود شده، و هستی خود را آغاز کرده است.»^۳

«اسطوره بیان نمادین زیر ساختهای اجتماعی و اندیشه‌ی مشترک در منابع باستانی و پیش از تاریخ است.»^۴

«اسطوره بیان نمادین نیازها و آرزوهای ژرف روانی در اعصار باستان است.»^۵

فروید (Sigmund Freud) بر این اعتقاد بود که از طریق بررسی اسطوره‌های یک ملت می‌توان تمایلات غریزی و امیال روحی آنان را دریافت.^۶

یونگ (Young) باور داشت که اساطیر هر قوم نمایانگر نیازهای روانی آن قوم، به صورت نمادین است.^۷

۱-۲-۱- دلیل وجودی اسطوره

«اسطوره واکنشی از ناتوانی انسان است در مقابله با درماندگیها و ضعف او در برآوردن آرزوها و ترس او از حوادث غیرمترقبه. از سوی دیگر، اسطوره تجسم احساسات آدمیان است به گونه‌ای ناخودآگاه، برای تقلیل گرفتاریها یا اعتراض به اموری که برای ایشان نامطلوب و غیرعادلانه است و چون آن را تکرار می‌کنند، آرامشی به آنها دست می‌دهد. تکرار این داستانها که در قالب نوعی آیین دینی برگزار می‌شود، به آنها حقانیت و واقعیت می‌بخشد. اسطوره همچنین نشانه‌ای از عدم آگاهی بشر است از علل واقعی حوادث.»^۸

۱-۲-۲- اصل و ماهیت و زمان اسطوره‌ها

در واقع نمی‌توان زمان خاصی را به اسطوره‌ها اختصاص داد. تنها می‌توان با بررسی همساینهایی که به چشم می‌خورد، دوره‌های خاصی را بر آنها منطبق دانست. «اسطوره‌های هند و ایرانی نیز همگی از یک زمان نیستند و به دوره‌های مختلف تعلق دارند.»^۹

۱-۳- تعریف دین

«دین» واژه‌ای فارسی می‌باشد. معنی این واژه در زبان عربی «قضاوت» است و همچنین معنای دیگری نیز برای آن آورده شده است؛ اطاعت، سرسپردگی، آیین و شریعت. در واقع دین مجموعه قوانین و رهنمون‌های الهی می‌باشد که ایمان‌آوردندگان را به سمت رستگاری هدایت می‌کند.^{۱۰}

«زردشت دین را به صورت «دئنا» (*daēnā*) آورده که به معنی وجدان و ضمیر پاک است. دین از نظر علمای خداشناس عبارت است از قانون و نمادی خدایی که مشتمل بر اصول و فروع باشد و آن دین از طرف خداوند بر مردی عاقل و بالغ نازل شده باشد.»^{۱۱}

«دورکیم» (*Dur Kheim*) - جامعه‌شناس فرانسوی - عقیده داشت که دین، مذهب مشترکی از اعتقادات و اعمال مربوط به مقدمات و محرّمات است. این اعتقادات و اعمال کسانی است که به نام گروه مؤمنان به آن گرویده و در امت واحدی گرد می‌آیند.»^{۱۲}

جیمز فریزر (James G. Frazer) اعتقاد داشت که دین ابتدائی بر سه رکن استوار شده بود: جادو، توتمیسم (Totemism) و آیین‌های باروری و گیاهی.^{۱۳}

«فریزر بر آن بود که انسان ابتدایی بیش از همه می‌کوشید تا جریان طبیعت را به سود خویش در اختیار گیرد، و از طریق برگزاری آیین‌ها و به کار بردن افسون و طلسمات، سعی در برآورده ساختن مستقیم این خواست و به فرمان درآوردن ابر و باد و مه و خورشید و فلک و جانور و گیاه داشت. زمان زیادی بر این عصر بگذشت تا انسان ابتدایی با بازشناختن محدودیت امکانات اعمال جادویی خود، به آبرگران (= نیروهای مافوق بشری) روی آورد، یعنی به خدایان، روان‌های نیاکان، یا حتی دیوان. بر اساس وجود چنین تفاوتی میان در اختیار گرفتن امور از سویی و به شفاعت رفتن به نزد آبرگران از سویی دیگر است که فریزر تفاوت میان دین و جادو را مشخص می‌ساخت.

اما تعریف فریزر از توتمیسم عبارت است از «رابطه‌ای نزدیک که محتملاً میان گروهی از مردم دارای قرابت با یکدیگر از یک سو، و انواعی از موجودات طبیعی یا مصنوعی از طرف دیگر وجود دارد، که این موجودات توتم آن گروه انسانی خوانده می‌شوند». بدینگونه، توتیسم دو جنبه دارد: نخست روشی در گروه‌بندی اجتماعی است و دیگر، نظامی دینی است شامل باورها و کردارهای وابسته به آن. از نظر اجتماعی، توتمیسم عبارت است از وسیله‌ای برای مشخص ساختن تقسیمات فرعی قبیله، و از نظر دینی و اعتقادی توتم دارای نوعی تقدس است و مصرف آن - اگر قابل مصرف باشد - برای اعضاء گروه وابسته به آن توتم، حرمت دارد و گاه مراسم و آیین‌ها برای زیاد کردن آن برگزار می‌شود. . . .

سومین نکته‌ای را که جیمز فریزر مطرح کرد، آیین‌های باروری و گیاهی بود که به یاری یک رشته مراسم پیچیده و شگفت‌آور جادویی و دینی، به منظور برانگیختن و در اختیار داشتن عمل بارورکنندگی آسمانها و زمین، خورشید و باران، پدید آمده بود. آیین‌هایی که گاه با خشونت نیز همراه بود و حتی شهادت می‌توانست بخشی از آن به شمار آید. در چنین آیین‌هایی، مرگ گامی به سوی رستاخیز، تباهی تن مرحله‌ای از باروری و باززایی، و فرا رسیدن پائیز و زمستان دیباچه‌ای بر بهاری دیگر شمرده می‌شد.^{۱۴}